

Polgár András:

**Ad dies vitae.
Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata
és végrehajtása**

Doktori értekezés tézisei

**Témavezető: Prof. Dr. Vókó György DSc
egyetemi tanár**

Pécs, 2017

I. Rész: A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

Doktori tanulmányaim kezdetén a választott kutatási területet átfogóan az erőszakos bűncselekmények sajátosságaiban, a velük szemben való védekezés lehetőségeiben, illetve a veszélyes fogvatartottak jogállásának vizsgálatában jelöltem meg. Ebből a meglehetősen széles kört lefedő kutatási területből a doktori disszertáció témájaként az egyik legérdekesebb, és talán a legfontosabb területet választottam, az életfogytig tartó szabadságvesztést. E büntetés sarokköve, alapvető intézménye az erőszakos bűncselekményekkel szembeni védekezésnek, annak egyik legalapvetőbb eszköze, egyidejűleg a legsúlyosabb erőszakos bűncselekmények egyik lehetséges jogkövetkezménye. A veszélyes fogvatartottak pedig nagyrészt éppen az életfogytig tartó szabadságvesztést töltők közül kerülnek ki.

E büntetést az anyagi jogi szabályozástól kezdve a büntetés bírói gyakorlatán át vizsgáltam egészen a büntetés végrehajtásának a befejezéséig. A dolgozat nem szorítkozik tisztán az anyagi jogi kérdések elemzésére, hanem a téma sokrétűsége miatt azon messze túlmutat. Az anyagi jog mellett érint számos büntetés-végrehajtási jogi, alkotmányjogi és nemzetközi jogi, jogszociológiai, kriminológiai, jogelméleti, jogfilozófiai, jogtörténeti és büntetés-végrehajtási szakmai módszertani kérdést is. Azaz a témakört igyekszik komplexen kezelni, és a maga sokszínűségében, bonyolult összefüggéseiben egy állami büntetőrendszer elemeként vizsgálni. Megvizsgáltam, hogy a múltban és a jelenben milyen módon szabályozták az életfogytig tartó szabadságvesztést, milyen bűncselekmények miatt volt, illetve jelenleg milyen bűncselekmények miatt szabható ki e szankció milyen feltételek teljesülése esetén, milyen büntetés-kiszabási szempontok mellett. Vizsgáltam, hogy e büntetés milyen jellegű változásokon ment keresztül az idők során, illetve mely elemei tekinthetők állandónak, illetve időt állónak. Érdekes kérdésként merült fel, hogy korábban milyen volt, illetve jelenleg hogyan alakul e büntetés bírói gyakorlata, milyen bűncselekmények esetében van gyakorlata e büntetésnek, milyen szempontok és milyen érvek teszik indokolttá az alkalmazását, vagy annak mellőzését. Felmerült annak a kérdése is, hogy mennyit változott e szankció megítélése és az alkalmazása azóta, hogy a halálbüntetés eltörlése után a legsúlyosabb jogkövetkezmény lett Magyarországon. Külön elemzést érdemelt annak kérdése, hogy a bírói gyakorlat szerint mikor indokolt a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (TÉSZ) kiszabása, illetve a TÉSZ mennyiben és milyen módon változtatta meg az életfogytig tartó szabadságvesztés megítélését és gyakorlatát, illetve e büntetés végrehajtását. A szankció „élő jogának” azaz joggyakorlatának a kutatása elsősorban e büntetés perbírói gyakorlatának feltárásával, továbbá a végrehajtása során felmerülő és büntetés-végrehajtási bírói hatáskörbe tartozó kérdések vizsgálatával történt. Részletesen elemeztem a jogirodalomban e büntetés mellett és főleg ellen szóló érveket, próbáltam a különféle pró és kontra érveket csoportosítani és a legkülönbözőbb felvetésekre, aggályokra rendszerezett, adekvát és jogállami választ

adni. Ennek keretében jogfilozófiai, adott esetben nemzetközi jogi és alkotmányjogi szempontokat is figyelembe véve érvelve a TÉSZ, az életfogytig tartó szabadságvesztés, illetve úgy általában a szigorú büntetőjog szükségessége mellett, reményeim szerint sikerrel. Ennek megfelelően e szankciónak nem csak a hatályos jogi szabályozása kapott figyelmet, de a múltja is, a jogtörténeti elemzésnek köszönhetően a múltbéli, de jelenleg is tanulsággal szolgáló szempontok feltárásra kerültek. A büntetés háttérében álló társadalmi folyamatok, érdekek, szempontok is a vizsgálat tárgyát képezték a témakör jogfilozófiai, jogszociológiai, alkotmányjogi, nemzetközi jogi szempontú feldolgozása során. Ennek elemzésekor hangsúlyt helyeztem nemzetközi gyakorlatra, a külföldi példák, sikerek és kudarcok bemutatására és az azokból levonható következtetésekre, bízva abban, hogy ezzel a szankció értékelése megalapozottabbá és objektívvá válhat. Külön vizsgálat tárgya volt a legsúlyosabb büntetés végrehajtásának a módszertana, és annak emberi jogi és biztonsági vetülete. Kérdésként merült fel, hogy hogyan lehet egy ilyen szigorú szankciót jogállami keretek között, emberségesen és a biztonsági szempontokat is figyelembe véve végrehajtani.

Így a disszertáció igyekszik a szankciót valamennyi aspektusból megvizsgálni. Ennek során logikai és kronológiai sorrendben haladva e büntetés valamennyi „stádiumát” feltárni; kiindulva e büntetés múltjából és társadalmi háttéréből, vizsgálva a hatályos szabályozását és annak gyakorlatát, elemezve a végrehajtásának elveit, módját egészen az utógondozásig; továbbá a szankció társadalmi hatásait, de elméleti, dogmatikai kérdéseit is, nem megelégedve a téma nemzetközi vonatkozásairól, illetve a fejlődése jövőbeni lehetséges irányairól. Végül, de nem utolsósorban pedig javaslatokat fogalmaz meg a szankció koherensebbé tételére, hangsúlyt helyezve e körben a nemzetközi jogi, emberi jogi és jogállami követelményekre, illetve a társadalomvédelmi szempontokra. Így a szankció többszempontú értékelésére is sor került azzal, hogy a legszükségesebb változtatások, módosítások általam helyesnek tartott irányait is megjelöltem.

A kutatómunka során az álláspontom végig az volt, hogy nem elégséges az irányadó jogszabályok elemzése, hanem azokat a gyakorlattal összevetve, az azokban észlelhető hibákra, hiányosságokra, esetleges ellentmondásokra is fel kell hívni a figyelmet, egyben különféle megoldási javaslatokkal, észrevételekkel elősegíteni az esetleges anomáliák kezelését. További kitűzött szempont volt tehát az élő jog vizsgálata, azaz a joggyakorlat feltárása, bemutatása és az abban észlelhető korrekciót érintő bevett szokásokra való figyelemfelhívás. Már a kutatómunka kezdetén meggyőződésem volt ugyanis, hogy pusztán a jogszabályszövegek elemzése nem ad kellő támpontot a hatékony vizsgálathoz, hiszen a jogot annak alkalmazása teszi élővé, a jogszabályszöveg annak megalkotását követően önálló életre kel a jogalkalmazásban. Ennek megfelelően a jogalkotó akarata a jogalkalmazásban érvényesülhet, vagy akár csorbát is szenvedhet. A jogalkalmazó a jogértelmezés útján kialakított joggyakorlata által a jogalkotó eredeti szándékait kiteljesítheti, vagy attól adott esetben kifogásolható módon ugyan, de el is térhet. Ezért fontosnak tartottam a joggyakorlat részletes vizsgálatát is, különös tekintettel arra, hogy a jogalkalmazó a

jogalkotói akaratot érvényesíti-e. A jogértelmezéssel teleologikusan annak valóságos célját keresi-e, vagy szereptévesztéssel átveszi a jogalkotó helyét és sajátos jogértelmezéssel, és gyakorlat kialakításával önálló szabályozóvá lép, miközben a jogalkotói akaratot háttérbe szorítja. Nem titkoltan mindig is helytelenítettem azt a fajta jogalkalmazói szemléletet, mely a jogértelmezés eszközeivel élve, vagy inkább visszaélve átveszi a jogalkotói szerepet, kvázi szabályalkotóvá lép elő. Ezért önálló célkitűzésem volt ezen jelenséggel való foglalkozás. Céлом volt az is, hogy e szereptévesztés hátrányaira, különösen a jogbiztonságot sértő jellegére a figyelmet felhívjam. Ennek fontosságára az a meggyőződés vezetett, hogy a jogalkalmazói „jogalkotással” a jogalkotó által elérni kívánt társadalmi célok megghiúsulhatnak, így a jog a társadalmi szabályozó szerepéből veszíthet, miközben a jog elvileg „társadalmi mérnökösödés” lenne, illetve e szerepet eredményesen be kellene töltenie. Mint ismert, a legtipikusabb példái e szabályalkotó jogalkalmazásnak az alkalmazandó norma által előírt feltételekhez való hozzáadás, vagy abból való elvétel, így a norma jelentésének kibővítése vagy annak korlátozása, melyre a büntetőjogból is számos példa ismert.

Véleményem szerint a jogalkalmazó feladata az, hogy a jogalkotó valós akaratát kutassa, és hogy azt az egyedi esetben való jogszabály-alkalmazással érvényre is juttassa. Amennyiben pedig a jogalkotói akaratnak megfelelő jogalkalmazás eredményét nem tartja a társadalom javára valónak, úgy a szabályozott keretek között hívja fel arra a jogalkotó figyelmét. Alapvető feladata a jogtudomány képviselőinek is, hogy a jogszabály jogalkotói szándéknak megfelelő értelmét keressék, és rámutassanak, vizsgálják alkalmazásának társadalmi hatásait, következményeit, eredményét. Arra azonban sem a jogalkalmazó, sem a jogtudomány nem jogosult, hogy önkényesen átértelmezze és felülírja a jogszabály értelmét. A téves, rossz, hibás jogszabály korrekciója a jogalkotó feladata. Ennek megfelelően álláspontom szerint a rosszul megalkotott, kedvezőtlen társadalmi következményekkel járó jogszabályért is neki kell a felelősséget vállalnia. E körben a jogalkalmazónak és a jogtudomány képviselőinek a felelőssége mindössze annyi, hogy ki kell mutatniuk a jogszabály társadalmi hatásait, és arra a jogalkotó figyelmét fel kell hívniuk. Éppen ezért a kutatómunkám egyik alapvető feladatául határoztam meg az életfogytig tartó szabadságvesztéssel összefüggésben az anyagi jog és a büntetés-végrehajtási jog (írott jog) és a gyakorlatban érvényesülő jog különbségeinek (law in books-law in action) feltárását, illetve az írott és egyben érvényre jutott jog társadalmi hatásainak a vizsgálatát. Mindezt kritikai megközelítéssel vizsgáltam meg, és ennek megfelelően tettem meg a javaslataimat, észrevételeimet.

Amennyiben javításra, átdolgozásra, módosításra érdemes, vagy azt igénylő, aggályos szabályozásra bukkantam, azt a dolgozatban az adott tárgykörnél jeleztem is, részletesen elemezve a szabályozás tarthatatlanságának és a módosítás szükségességének az okait. Ami a korrekció szükségességét illeti, a kérdés jelentőségénél fogva fontos volt, hogy a javaslatok önálló fejezetben is helyet kapjanak. Ezért összefoglalóan is rögzítettem, hogy milyen módosítások indokoltak,

illetve e fejezetben olyan javaslatok is szerepelnek, melyek más részben, önállóan nem kaptak helyet. Igyekeztem a jogalkotási javaslatokat átfogóan megfogalmazni. Ennek során az volt a cél, hogy a túlzottan egyediesített, nagyon is konkrét javaslatok mellőzve legyenek. Nem arra van ugyanis igény, hogy a javaslat normaszzerűen, és teljesen precízen legyen rögzítve, hanem arra, hogy az adott témakörben egyfajta ötletet, kiindulópontot, szempontot adjon a hiba orvoslásához, irányt mutasson. Megjegyzésre érdemes, hogy az újítási javaslatok természetüknél fogva nem lehetnek bejáratottak, kipróbáltak, ellenőrzöttek, ezért értelemszerűen korántsem biztos, hogy valamennyi javaslat, felvetés kiállná a gyakorlat próbáját is és az elérni szándékozott célra alkalmas is lenne. Fontos volt az írott és az élő jog vizsgálata, az abban rejlő hibák és hiányosságok feltárása mellett, hogy rögzítésre kerüljön az is, ami viszont jól működik, vagy ahol a jogalkotói akarat valóban érvényre is jutott a joggyakorlatban. Meggyőződésem szerint egy kutatómunkának ugyanis nem csak a hibákat kell keresnie, hanem rögzítenie kell azt is, ha az adott rendszernek egyes elemei jól működnek, a társadalmi célok elérésére alkalmasak. Azaz a jó gyakorlatok megőrzését, a szükségtelen reformok elkerülését is szolgálania kell.

Fentiekből is következik, hogy a kutatómunka alapvető célja volt, hogy a témakört tágran véve dolgozza fel, és ne tisztán jogszabály- és joggyakorlat-elemzés legyen. A jogszabály és joggyakorlat vizsgálata mellett legalább ennyire fontosnak tekintettem, és célul tűztem ki a jogtudomány és a jogi segédtudományok eredményeinek vizsgálatát. Ennek során a fő kérdés az volt, hogy a jog és segédtudományai az életfogytig tartó szabadságvesztés anyagi jogi, végrehajtási jogi szabályozásából és joggyakorlatából milyen hiányosságokat emeltek ki és azokra milyen megoldásokat javasoltak. Feladatomban tekintettem azt, hogy ezeket a javaslatokat kritikai megközelítéssel vizsgáljam meg és elemezzem.

Szükséges volt feltárni, hogy a jogi közgondolkodásban milyen általános vélemények, sztereotípiák, esetleg tévhitek léteznek e büntetéssel összefüggésben. Azok mennyire uralkodóak, mennyiben befolyásolják a jogalkotó és a jogalkalmazó életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos gondolkodását, hiedelmét, elvárásait és e büntetés megítélését. Tapasztalataim szerint ugyanis a jogi gondolkodásban számos nem bizonyított előfeltevés, lényegében vélemény sokszor tényként funkcionál, miközben azok a jellegüket illetően nem tények. Ezek az állítások ugyanakkor sokszor tudományos álláspontok kiindulópontjait képezhetik, és olykor megkérdőjelezhetetlen dogmaként, uralkodó paradigmaként élnek tovább, miközben a helyességüket, igazságtartalmukat soha senki még nem bizonyította, vagy a bizonyítottsága kétséges. Célul tűztem ki, hogy amennyiben ilyenre fény derül, úgy az, ha lehetséges, cáfolatot kapjon, de legalábbis az adott tétel meggyőző erejével és bizonyítottságával kapcsolatosan felmerülő aggályokra a figyelmet felhívjam. Abban talán közmegegyezés van, hogy fontos lenne a jog megtisztítása a jogon kívüli érvektől illetve a bizonyítatlan jogi elemektől (jogot érintő felvetések, várakozások, sztereotípiák, vélemények), de erre a disszertációban teljeskörűen nem vállalkozhattam, csak példákat hoztam fel. Ez az írás tárgya, illetve a terjedelmi korlátok mellett amiatt sem lett volna lehetséges, mert egyetlen szerző sem tudja

magát teljesen függetleníteni minden ilyen külső hatástól és a korszellemtől. Ezért nem állíthatom, és nem is állíthatom be úgy, mintha jelen disszertáció minden szempontból teljesen elfogulatlan és objektív lenne, hiszen egyetlen mű sem az. Ez nem is lehetett cél. De amennyiben a kutatómunka során bizonyosan hamis, vagy legalább bizonyítatlan és széles körben elfogadott tételre fény derült, ott azt legalább jeleztem, illetve azzal kapcsolatban az aggályaimat megfogalmaztam.

Igyekeztem feltárni, hogy az elméletben és a gyakorlatban milyen jogfilozófiai, ideológiai irányzatok uralkodóak, ezek mennyiben hatnak ki a jog világára, a jog céljairól, feladatairól, szerepéről való gondolkozásra, illetve az egyes jogintézményekre és szabályokra. Kiemelten fontosnak találtam, hogy amennyiben egy-egy irányzat valamely tételét, elvét vagy logikai levezetését, akár valamilyen szabályozási javaslatát tévesnek vagy károsnak találtam, úgy azt külön rögzítem és részletesen indokoljam. A disszertáció tekintélyes részét éppen a különféle irányzatok egyes tételeinek a cáfolata, de legalábbis az ellenük szóló érvek bemutatása teszi ki.

A célkitűzések között szerepelt a nemzetközi gyakorlat feltárása is. Ennek során a jogszabályi rendelkezésektől kezdve az irányadó gyakorlat bemutatásán túl, a külföldi jogfilozófiai irányok, a disszertáció témáját adó szankciót érintő társadalmi és szakmai viták érveinek kritikai megközelítéssel való elemzése volt a hangsúlyos. A hasznos és átvételre alkalmas nemzetközi példák, megoldások melletti érvelés mellett helyet kapott a külföldi eredetű és tévesnek bizonyult gyakorlatok hibáinak feltárása is.

A fentieknek megfelelően alapvető elvárás volt tehát az, hogy a disszertáció széleskörűen és átfogóan dolgozza fel e szankció valamennyi releváns kérdését, minden lényeges aspektusból elemezze azt az anyagi jogtól a végrehajtási jogon át a jogfilozófiai, a kriminológiai, a jogszociológiai szempontokon túl a nemzetközi tapasztalatokig, az elméleti és dogmatikai alapokból kiindulva a gyakorlati, végrehajtási kérdésekig és az egyes államokban a szankció szerepét érintő társadalmi vitákig.

II. Rész: Az elvégzett vizsgálatok, a feldolgozás módszerei

A kutatómunka során a legalapvetőbb elv az volt, hogy a disszertáció nem lehet tisztán deskriptív jellegű, azaz a tapasztaltakat csak rögzítő, leíró, bemutató. A kutatómunka lényegének ugyanis éppen a tapasztaltak feldolgozását, továbbgondolását, korrigálását, és a jó megőrzésének elvére is figyelemmel különféle ötletek, javaslatok megfogalmazását tekintetem. A kutatómunka elsődleges célja tehát a tudomány eredményeihez való hozzájárulás volt, a javítás, jobbítás szándékával.

Az anyag feldolgozásához a legnagyobb segítséget a témakör igen széles körű hazai és külföldi szakirodalma adta. Törekedtem arra, hogy valamennyi, de legalábbis a legtöbb, az életfogytig tartó szabadságvesztést érintő publikáció, dolgozat a kutatómunka alapját képezze. A szakirodalom feldolgozásánál a cél az volt, hogy mind a szankció mellett, mind az ellen érvelő művek lehetőleg egyenlő

arányban kapjanak helyet, a cél az egyoldalúság elkerülése volt már a szakirodalmi anyag feldolgozása során is. A kutatómunka érdekessége és sajátossága volt ebből a szempontból, hogy belföldi és európai művek között nagyrészt az életfogytig és különösen a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ellen állást foglaló írások álltak rendelkezésre. Már e felfedezés arra engedett következtetni, hogy a hazai és az európai büntetőjog tudomány alapvetően e büntetések, különösen a TÉSZ elvetését tartja indokoltnak, de legalábbis e szankciók enyhítése mellett foglal állást. Ezen álláspontokat tiszteletben tartva, de azokkal mégis vitába szállva próbáltam meg érvelni e büntetések és a szigorú szabályozás szükségessége mellett. Az életfogytiglan és különösen a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés mellett érvelő művek elsősorban az amerikai kontinensen jelentek meg, így e körben elsősorban külföldi szakirodalmat vettem alapul. Ezzel próbáltam meg az érvek-ellenérvek rendszerében a feldolgozott irodalom egyensúlyát biztosítani. Ennek keretében azonban elsősorban a TÉSZ elleni érvek kritikájára kellett a hangsúlyt helyeznem, miután az európai és a hazai irodalomban e büntetés melletti érvelés és az ellenérvek cáfolata marginális, eseti jellegű. Így e körben a tudományban nem áll fenn egyensúly, hiszen lényegesen több különösen a TÉSZ elleni mű. A szakirodalom feldolgozása során nem kizárólag tudományos, hanem legalább annyira gyakorlati szempontokat felvető művek is feldolgozásra kerültek, ezzel biztosítva a tudomány és a gyakorlat egyensúlyát a műben, ezzel megalapozottabbá téve azt. A szakirodalom mellett a tudományos kutatás kiemelten fontos eszköze volt az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) által kimunkált esetjog feldolgozása, az abból levezethető emberi jogi eredetű elvárások rögzítése és elemzése. A kutatás fontos szempontja volt az EJEB, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) egyes szervei által kiadott dokumentumok, az Európa Tanács (ET) ajánlásai, az Európa Tanács kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések megelőzésére létrehozott Európai Bizottságának (CPT) és a különféle emberi jogi szervek által kimunkált elvek feldolgozása. Ennek során figyelemmel voltam a belföldi emberi jogi elvárásokra, melyeket elsősorban az Alkotmánybíróság és a hazai emberi jogvédő szervek és a tudomány művelői dolgoztak ki. A külföldi és belföldi szakirodalom, a tudomány és a gyakorlat művelőinek munkái, a nemzetközi szervezetek, a nemzetközi emberi jogi intézmények joggyakorlatának kutatása mellett a hazai bírói (perbírói és büntetés-végrehajtási bírói) gyakorlat témát érintő feltárása is kiemelt szempont volt. Ennek keretében mintegy ötven olyan ügyet vizsgáltam meg, elemeztem elsősorban anyagi jogi szempontból, ahol életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására került sor. Ennek keretében azt vizsgáltam, hogy a törvényhelyek értelmezése keretében milyen szempontok érvényesítésével jut el a jogalkalmazó oda, hogy életfogytig, vagy adott esetben tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki. Milyen elvek, iránymutatások, gyakorlat alapján tartja indokoltnak a jogalkalmazó e szanció (életfogytiglan illetve a TÉSZ) kiszabását, a joggyakorlat e körben mennyire egységes, kimutatható-e abban valamiféle rendszer. Az egyedi jogesetek elemzése mellett ebben jelentős segítséget nyújtott számos BH és EBH-ban lefektetett elv megismerése, továbbá korábban a Legfelsőbb Bíróság,

jelenleg a Kúria joggyakorlat egységesítésére irányuló törekvéseinek feltárása. A szankció végrehajtása keretében pedig a kutatás tárgyát képezték e büntetés végrehajtásával kapcsolatos intézetparancsnoki intézkedések, módszertani tanulmányok, intézeti gyakorlatok. Ezeket a büntetés-végrehajtási szervezet segítségével (interjúkkal, megkeresésekkel, végrehajtás mikéntjét feltáró tanulmányok beszerzésével) lehetett feltárni, illetve ebben nagy segítséget nyújtottak a tudomány empirikus kutatásainak eredményei. Ennek megfelelően a kutatómunka során elemi követelményként fogalmaztam meg a magam számára a hiteles források széles körű használatát. Ennek keretében mind a hazai, mind a nemzetközi kutatások eredményeit felhasználtam. Alapvető szempont volt az, hogy ne csak dogmatikai, de egyben gyakorlati szempontok szerint is elemzésre kerüljön mindaz, ami releváns. Éppen ezért volt fontos az, hogy lehetőleg egyenlő arányban kapjanak helyet a tudományos élet és a gyakorlat képviselőinek a munkái. Lényegesnek tartottam azt, hogy a szigorúan elméleti, dogmatikus, olykor már filozófiai, általános és elvi kérdéseket tárgyaló művek mellett a nagyon is konkrét, egy-egy részkérdést vizsgáló, praktikus kérdéseket tárgyaló írások is a felhasznált anyagok között szerepeljenek. Éppen ezért a különféle tudományos akadémiák, kutatóintézetek, műhelyek, egyetemek eredményei mellett figyelemmel voltam a gyakorlatban működő intézmények kiadványaira és szerzők műveire is. Így a jogalkalmazó szervek (bíróóságok, ügyészségek, nemzetközi intézmények és bíróságok), hazai és külföldi jogvédő szervezetek gyakorlati és tudományos munkái is feldolgozásra kerültek. A szakirodalom felhasználása során alapvető kutatási szempont volt a párhuzamosságok mellőzése és az eredetiséget rontó, „túlzott másra hagyatkozás” jelenségének kerülése. Az azonos témát feldolgozó és hasonló kutatási módszereket alkalmazó, lényegében azonos eredményre jutó művek közül csak azt igyekeztem felhasználni, amely részletességénél, logikus érvelésénél, meggyőző erejénél fogva fontosabb volt, míg a további irodalom inkább csak utalásszerűen került megemlítésre. Ezzel is feltétlenül igyekeztem elkerülni azt, hogy a disszertáció a saját meggyőződés és érvek ismertetése helyett más szerzők álláspontjának leírására korlátozódjék, ezzel rontva annak eredetiségét és értékét. Ezért a kutatási anyag felhasználásának a célja pusztán az volt, hogy a különféle érvek, megközelítések lényegre törően bemutatásra kerüljenek és összehasonlítási alapot adjanak a saját érveléshez.

A disszertáció elkészítésének fontos módszertani elve a kritikai megközelítés volt. Mind a hatályos jogintézményeket, az egyes jogszabályi tételeket, mind az uralkodó jogfilozófiai irányok tudományos eredményeit, paradigmáit illetően azokat fenntartással kezelve kellett eljárni. Ennek alapja az a meggyőződés volt, hogy a tudomány fejlődésének záloga a kételkedés és ezzel összefüggésben a tekintélyelv tudatos mellőzése. Ennek megfelelően a különféle véleményeket, tudományos megközelítéseket kritikai vizsgálat és ellenőrzés alá kellett vonni. Egy tudományos tétel csak akkor fogadható el, ha az igazolt, illetve logikus. A kritikai elvből kiindulva és a logika alkalmazásával, illetve egyéb módon (például empirikus tapasztalatok) eredményeivel összevetve a különféle közkinccsé vált tudományos tantételeket nem egyszer meg kellett kérdőjelezni. Ezért nem volt ritka, hogy a disszertációban

megfogalmazott állítások, javaslatok adott esetben teljes mértékben szembementek a közgondolkozást formáló irányzat tanaival. Sajátos álláspontom véleményem szerint eredetivé is teszi a művet, kutatásaim eredményeiből levont következtetésem pedig számos ponton vitaindítóak lehetnek. Ez azért is fontos volt, mert számomra egyértelművé vált, hogy a legtöbb elemzés alapvetően egy jól behatárolható jogfilozófiai irányzathoz illetve értékrendhez sorolható. Ezzel szemben álló, ennek paradigmáit, fő elveit megkérdőjelező, bíráló, de legalábbis ettől eltérő alapokon nyugvó, más értékrendet képviselő mű alig található. Evidens, hogy egy meghatározott irányzathoz tartozók a saját irányzatuk fő elveit, tételeit általában nem kérdőjelezik meg, hiszen azzal maguk is egyetértenek, és azt tekintik kiindulópontnak. Ez minden irányzatnak és a paradigmaticus gondolkozásnak a természetes velejárója, mely azonban véleményem szerint a tudomány fejlődése szempontjából nem előnyös. A tudomány csak akkor fejlődhet, ha abban nincsenek biztos pontok, ha annak bármilyen eredménye, sarokköve, tétele vitatható, megkérdőjelezhető, és ellenbizonyításnak mindig helye van. A tudomány fejlődésének alapfeltétele a kritikai szemlélet, a szabad vita, a paradigmaváltás lehetősége, a gondolkozás és véleménynyilvánítás szabadsága. Ezért a disszertáció célja bizonyos szinten az is volt, hogy felrázza, élénkítse és színesebbé tegye az életfogytig tartó szabadságvesztés témakörében a szakmai gondolkozást. Tapasztalataim szerint e témában ugyanis a tudomány képviselői között jelenleg alapvetően egyetértés van. Ez azonban – úgy gondolom – korántsem jelenti azt, hogy nincs vitatott, vagy vitatható kérdés, és valamennyi a témakört érintő probléma egyszer és mindenkorra megoldódott volna. Ezért a kutatási eredményeim és álláspontom rögzítése mellett a célom volt a közös gondolkozáshoz a vitaindítás, új felvetés, szempont adása is.

III. Rész: A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása és a hasznosítás lehetőségei

A fentieknek megfelelően kronológiailag és egyben logikusan is következő sorrendben dolgoztam fel az életfogytig tartó szabadságvesztés egyes kérdéseit. Kiindulva a régi jog tapasztalataiból, az előzményeknek, a jogfejlődés korábbi eredményeinek ismertetését lényegi szempontnak találtam, a korábbi szabályozás ugyanis összevetési alapot szolgáltat a hatályos jog vizsgálatához. Ezért a történeti áttekintésben vázlatosan ismertetésre került a szabadságvesztés és különösen az életfogytig tartó szabadságvesztés múltja, történelmi fejlődése, régi korokban betöltött szerepe, jelentősége és változásai egészen napjainkig. A történeti ismertetés is pragmatikus szempontokat szolgál, a célja a múltbeli hibák ismételt elkövetésének elkerülése, a múltbeli tapasztalatok összegzése, illetve az idők próbáját kiállt és hasznos intézmények megőrzése. Ennek alapján az volt megállapítható, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés mindig is kivételes büntetés volt. Ennek oka kezdetben a halálbüntetés és a testi büntetések elsődlegessége, illetve a szabadságvesztés végrehajtásához szükséges személyi, tárgyi feltételek hiánya volt. E

büntetés kezdetben valóban az elítélt élete végéig tartott, halálig tartó rabságot jelentett. Fokozatosan alakult át olyan határozatlan tartamú szabadságvesztéssé, melyből a szabadulás elvi esélye meghatározott tartam kitöltése és bizonyos feltételek teljesítése esetén biztosított lett. A feltételes szabadságra bocsátás lehetősége összefüggött az emberi nem javíthatóságáról szóló humanista filozófiai elméletek büntetőjogi térhódításával. Így e büntetés fokozatosan elveszítette nyelvtani jelentését, ugyanakkor továbbra is főbenjáró bűnök miatt kiszabható, egyben a szabadságvesztés legsúlyosabb, határozatlan ideig tartó fajtája maradt. Majd ideológiai okokból rövid időre kivezették e szankciót a magyar jogrendszerből, aztán rövid idővel újra visszahozták azt. Így e büntetés történelme önmagában is igazolja azt a tételt, hogy az adott korszellem, az uralkodó ideológiai és filozófiai irányzatok milyen elemi hatással vannak a közgondolkodásra, és a büntetőjogi szankciórendszerre is. A történelem azt tanítja számunkra, hogy e büntetésre szükség van, de igazolja azt is, hogy súlyos társadalmi hatások, negatív következmények nélkül nem lehet a büntetőrendszer csúcsán álló büntetést körültekintés nélkül, megalapozatlanul eltörölni, változtatni.

A történelmi előzményeket követően az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatosan felmerült szakmai, elvi, filozófiai, vagy értékrendet érintő viták, pro et contra érvek kerültek ismertetésre és elemzésre. A különféle irányzatok szempontjaira is figyelemmel, azokra részletesen reflektálva, a különféle érvekben-ellenérvekben fennálló ellentmondásokra, véleményem szerint fennálló tévedésekre is rámutatva. Ebben a fejezetben a különféle álláspontokat részletesen elemezve reményeim szerint sikerrel rámutattam a következetlenségekre, illetve egy-egy álláspont inkohereenciájára. E fejezetben foglaltak számos ponton nyíltan szembe helyezkednek az Európában uralkodó humanista büntetőjogi irányzatok egyes tételeivel. A vitába igyekeztem új érveket hozni, illetve az általában már közismert érvek mellé új aspektusoknak megfelelően rávilágítani a témakör vitatott pontjaira, kérdéseire. Arra a következtetésre jutottam, hogy e büntetés ideológiai és filozófiai megközelítése olykor indokolatlanul egyénpontú, melynek lényege, hogy sokszor az elkövetőt helyezi a büntetési rendszer középpontjába, miközben a társadalmi érdekeket és szempontokat indokolatlanul a háttérbe szorítja. Ez oda vezethet, hogy egyoldalú következtetéseket vonnak le az életfogytig tartó szabadságvesztés elemzésekor. Véleményem szerint e téma vizsgálatánál nem lehet kiindulópont vagy hipotézis az, hogy a bűncselekmény elkövetője lényegében a nyers, durva állami erőszak áldozataként jelenik meg, miközben az általa elkövetett bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlya vagy figyelmen kívül marad, vagy azt bagatellizálják, illetve a bűncselekményért való felelősséget alaptalanul megosztják az elkövető és a társadalom között. Lényegében mindenkit felelőssé téve amiatt, hogy az egyénből bűncselekmény elkövetője lett. Eszerint az általános értékválságtól, a közösség nemtörődömségétől, a szülői hanyagságon át az iskolarendszer hiányosságain túl, a gyermekvédelmi rendszer fogyatékoságai mellett a sértett kihívó magatartásán át mindennek jelentősége van, csak az elkövető egyéni döntéseinek nincs, vagy csak kisebb mértékben. Felmerült bennem a gyanú, hogy

egyres esetekben a tudomány fenti szempontokat hipotézisként felveti, vagy ezeket előzetes várakozásként szerepelteti, ami befolyásolhatja a szankciórendszer értékelését is. Felhívtam a figyelmet az egyéb értékelésre szoruló szempontokra, a társadalom, a közösség és a sértett érdekeinek fokozott védelmére, a felelősségmegosztásban rejlő veszélyekre, és arra az alapvető szempontra, hogy az állam célja a közjó szolgálata, ezt a célt általában képes is elérni. Emiatt pedig az állami büntető intézményrendszerbe került egyén véleményem szerint nem áldozat, hanem elkövető, az állami büntetőrendszert pedig a társadalom oldaláról megközelítve kell kialakítani és működtetni, és abban a prioritásokat meghatározni.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés, különösen a TÉSZ mind hazánkban, mind külföldön viták tárgya, számos támadás éri ezt az intézményt elsősorban emberi jogi szempontból. Nem orvosolta ezt a helyzetet az sem, hogy Magyarország Alaptörvénye alkotmányos intézménnyé tette a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést azáltal, hogy azt fő elveiben szabályozta. Ezért részletesen elemeztem, hogy az életfogytiglant a rendszerváltás óta milyen alkotmányossági alapon született bírálatok, kritikák érték, e büntetéssel összefüggésben milyen nemzetközi jogi, alkotmányjogi vagy büntetőjogi elvárások, érvek és ellenérvek merültek fel. Ezeket az érveket részletes vizsgálat alá vetettem, a kritikai elv mentén elemeztem és igyekeztem cáfolni de legalábbis árnyalni e büntetés ellen felhozott, elsősorban emberi jogi alapú érveket. A különféle emberi jogi szervezetek tanulmányaiban szereplő tételeket, illetve a szakirodalomban felmerült életfogytiglan abolicionista érveket pontról pontra végigvettem. Végül, de nem utolsósorban amellet érveltem, hogy e büntetésre miért van elengedhetetlenül nagy szükség. Külön foglalkoztam a tettarányosság büntetéskiszabási elvével és a társadalom fokozott védelmének igényével, illetve a szükségesség-arányosság kérdéskörével. Ennek keretében arra a meggyőződésre jutottam, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre (beleértve a TÉSZ-t is) továbbra is szükség van a tettarányosság jogállami büntetéskiszabási elvének és a társadalom védelmének biztosítása végett. Arra az álláspontra jutottam, hogy e büntetés némi jogszabály-módosítással, különböző emberi jogi garanciák érvényesítése mellett a nemzetközi és az alkotmányos elvárásoknak megfelelően, emberségesen is végrehajtható. Az ellenérvek jelentős részét nem találtam megalapozottnak, míg a helytálló és megfontolásra érdemes kritikai észrevételek érvényre juttatása, javaslatoknak a szabályozásba való átvétele feltétlenül szükségesnek mutatkozik. Rögzítettem, hogy melyek azok az humanista tételek, amelyeknek megfontolása és garanciális okból a joganyagba való átvétele indokolt.

Jelentőségénél fogva külön tárgyaltam a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést, e szankció mellett és ellen szóló érveket. E büntetés jelenleg nem csak hazánkban, de külföldön is, az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt is, az európai és a fejlett világ államaiban is komoly viták keresztüztüzebe került, az EJEB-en is egy “mozgásban lévő”, dinamikus anyag, folyamatosan fejlődő és szigorodó esetjoggal. Kutatómunkám eredményei és jogfelfogásom alapján arra a meggyőződésre jutottam, hogy a tettarányosság elvének következetes érvényesítése

és a társadalom védelmének elve miatt e szankció nem mellőzhető, arra a jövőben is feltétlenül szükség van. Ugyanakkor nem lehet vita tárgya, hogy nemzetközi kötelezettségből eredően eleget kell tenni az EJEB e szankcióval szemben rögzített emberi jogi elvárásainak. Részletesen elemeztem az EJEB-en Magyar László v. Magyarország között folyamatban volt ügyben született döntés elveit, a döntésből levezethető elvárásokat, a döntés belső jogra gyakorolt hatását, Magyarország ezzel kapcsolatos nemzetközi kötelezettségeit. Különbőféle javaslatokat fogalmaztam meg arra vonatkozóan, hogy a belső jogi szabályozás milyen irányú átalakításával orvosolható a TÉSZ egyezményesértő jellege, a szankció érdemben milyen eszközökkel tartható fenn oly módon, hogy az a nemzetközi emberi jogi elvárásoknak is maradéktalanul megfeleljen. Határozott álláspontom, hogy erre van mód, ezzel kapcsolatosan önálló jogalkotási javaslatot is tettem. Miután időközben a Bv. törvénybe bekerült a kötelező kegyelmi eljárás jogintézménye, így annak szabályait megvizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy az csak részben felel meg az EJEB esetjogából levezethető emberi jogi elvárásoknak, illetve az Alaptörvényből levezethető, a jogrend belső koherenciájával kapcsolatos követelményeknek. Ezt konkrét jogeseten keresztül szemléltettem is. Ezért javasoltam az intézmény átalakítását, finomhangolását, azt, hogy részletesen szabályozzák, hogy a kegyelem megadásának milyen szempontjai lehetnek, a kegyelmi döntést pedig indokolt határozatba foglalják. Az eljárást tegyék transzparenssé, hogy az elítélt már a büntetése megkezdésekor tudja, hogy mit kell tennie annak érdekében, hogy valós esélye legyen a kegyelemre és a szabadulásra. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy a kötelező kegyelmi eljárás legkorábbi időpontja nincs összhangban az életfogytig tartó szabadságvesztés általános szabályozásával, hiszen életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás legkésőbbi időpontja és a kötelező kegyelmi eljárás legkorábbi időpontja egybeesik, így időbeli átfedés van a két büntetés között, mely nem logikus és koherens. Jelenlegi szabályozás mellett a TÉSZ részben kiüresedik, ami alaptörvény-ellenes helyzetet teremt, megbontja a szankciórendszer belső arányosságát. Sok nem TÉSZ-es elítéltet kedvezőtlenebb helyzetbe hoz, mint a TÉSZ-re ítéltet, ami tarthatatlan, ha a TÉSZ-t kívánjuk a jogrend legsúlyosabb szankciójaként megőrizni. Elemeztem, hogy a Magyar László-ügynek milyen utóélete volt Magyarországon, bemutattam a Magyar-ügyben a nemzetközi bíróság döntése miatt lefolytatott felülvizsgálati eljárás eredményét. Részletesen foglalkoztam az Alkotmánybíróság TÉSZ-szel kapcsolatos eljárásával, majd az eljárást megszüntető határozata indokaival és az ahhoz csatolt egyéni alkotmánybírói véleményekkel és annak kritikájával. Ismertettem a Magyar-ügy következményének is betudható jogegységi határozatot. Végül, de nem utolsósorban fenti előzmények alapján kidolgoztam és összefoglaltam, hogy a Magyar László-ügynek milyen belső jogi következményei voltak, milyen változásokat indított el, és milyen további változtatások indokoltak még. A változások eredményét tehát értékeltem, és megfelelő indok esetén a további módosítási javaslatokat tettem.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés bírói gyakorlatáról szóló fejezetben a

régi és az új Btk. szabályainak mint írott jognak a vázlata mellett a lényegi szempont e büntetés bírói gyakorlatának a részletes elemzése volt, azaz a jogalkalmazásban élővé váló jog ismertetése, illetve annak kritikai kontrollja. Ennek alapját számos egyedi jogeset, illetve általános bírósági iránymutatások, elvi döntések, adott esetben jogegységi határozat képezte. Ennek során felvázoltam, hogy álláspontom szerint milyen tévedések, hibák fordulnak elő e büntetés gyakorlata során. Bemutattam, hogy a bírói gyakorlat miben egységes és miben nem e körben, továbbá, hogy milyen szempontjai vannak, e büntetés kiszabása mikor, milyen körülmények között indokolt. A bírói gyakorlathoz kapcsolódó észrevételeimben pedig igyekszem rámutatni azokra a tényezőkre, melyek véleményem szerint ellentétesek a jogalkotói akarattal és a társadalom érdekeivel, és melyek azok, melyek feltétlenül megőrzésre érdemesek. Ennek keretében megállapítható volt, hogy mérlegelés alapján az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának szinte kizárólag emberölés büntetének súlyosabban minősülő eseteiben van gyakorlata. A bírói gyakorlat az ultima ratio elv fokozott érvényesítésével általában a legalább két okból is súlyosabban minősülő emberölés büntette miatti esetekben tartja indokoltnak az életfogytig tartó szabadságvesztést, míg a TÉSZ-t általában a legalább három okból is súlyosabban minősülő emberölés büntette miatt szabnak ki. Általában tehát a két vagy több okból is súlyosabban minősülő emberölés tárgyi súlyát tartja a bírói gyakorlat olyan fokban jelentősnek és társadalomra veszélyesnek, mely a legsúlyosabb büntetés kiszabásához vezet. Ugyanakkor nyomatékosan hangsúlyoznom kell, hogy ez nem mechanikus és nem formális mérlegelést, a minősítő körülmények pusztá összeadását jelenti, hanem mindig egyedi értékelést, figyelemmel az elkövető előéletére és egyéni társadalomra veszélyességére és az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekre is. Kimutattam, hogy az emberölés súlyosabban minősülő esetei a gyakorlat szerint nem egyenrangúak, egyes minősítő körülmények a tárgyi súly, a társadalomra veszélyesség miatt nagyobb hangsúlyt kapnak a bünteteskiszabás során. Ilyen minősítő körülmény különösen a több ember, vagy a tizennegyedik életévét be nem töltött, azaz gyermekkorú sértett sérelmére való elkövetés, a védekezésre képtelen sértett sérelmére és a különös visszaeső minőségben való elkövetés. E fejezetben kizárólag a bírói mérlegeléssel kiszabható életfogytiglan perbírói gyakorlatának az elemzését végeztem el. Az erőszakos többszörös visszaesők bizonyos körére vonatkozó, nem mérlegelhető, kötelező jelleggel kiszabandó életfogytiglan vizsgálatát ettől külön végeztem el, ahogy az életfogytiglannal összefüggő, büntetés-végrehajtási bírói hatáskörbe tartozó kérdések elemzése is ettől elkülönülve kapott helyet.

Külön figyelmet érdemelt az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása. Nem lehetne e büntetést ugyanis megalapozottan értékelni, ha annak a tipikusan több évtizedig elnyúló végrehajtását figyelmen kívül hagynánk. A végrehajtás az, amiben a bírói döntés testet ölt, ezért tulajdonképpen a végrehajtás az, mely eldönti, hogy tartalmilag mit is jelent egy büntetés. Elsőként összevettem a régi és az új Bv. jogszabályokat, a változások lényegét és a fejlődés irányát röviden jellemeztem. A büntetés-végrehajtási jog világában óriási előrelépés és egyben a

jogterület és a büntetés-végrehajtásban működő szervezetek számára megtiszteltetés is, hogy e jogágot a továbbiakban önálló kódex, a Bv. törvény szabályozza elsődlegesen. Ezért alapvetően fontos volt az új kódex által bevezetett újítások témakört érintő rövid elemzése, a várható következmények vázolója, illetve a kódex hatálybalépése óta eltelt rövid idő eredményeinek feldolgozása. Ennek keretében értelemszerűen központi szerepet kaptak az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának emberi jogi és tisztán bv. jogi, biztonsági, módszertani kérdései, különös figyelemmel a reintegráció lehetőségeire, a fokozatosság elvére, illetve a tényleges életfogytiglan végrehajtásának elvi és gyakorlati kérdéseire. Külön foglalkoztam a rezsimbe sorolás, illetve a rezsimrendszer kérdéseivel, a kockázatelemzési és kezelési rendszerrel, a speciális végrehajtási körletekkel, zárakkal (BSR, HSR, KBK), és azzal, hogy e speciális, zárt, és szigorú végrehajtási rezsimekben milyen módon és hogyan valósulhat meg különösen a reintegráció, mint cél, illetve a fokozatosság és a normalizáció elve. A büntetés-végrehajtási szervezet segítségével köszönhetően feldolgozhattam a speciális körletek működésének eddigi tapasztalatait, intézeti házirendeket, a szigorúbb, zártabb rezsimekre vonatkozó, nyilvánosság elől el nem zárt parancsnoki utasításokat. E fejezetben nagy hangsúlyt kaptak a jogvédők szervezetek, illetve nemzetközi intézmények javaslatai, észrevételei, kifogásai, különös tekintettel az Európa Tanács kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések megelőzésére létrehozott Európai Bizottságának (CPT) jelentéseiben foglaltakra. Kitértem arra, hogy mely javaslatokban foglalt célok milyen módon érhetők el, illetve melyek azok a kritikai észrevételek, melyek álláspontom szerint valós jogsértést vagy aggályt nem vetnek fel. Az volt megállapítható, hogy sem a CPT, sem más szervezetek súlyos, alapvető problémát felvető kritikát az életfogytiglan, különösen a TÉSZ magyarországi büntetés-végrehajtásával kapcsolatosan általában nem tudtak megfogalmazni. Kisebb hiányosságok előfordultak, ezek megszüntetése végett a megfelelő intézkedéseket a magyar hatóságok a korlátozott anyagi lehetőségek ellenére is általában megtették. A tapasztaltak alapján megállapítható, hogy e büntetés végrehajtása alapvetően megfelel az emberséges végrehajtás elveinek, nem ellentétes a megalázó, megszégyenítő, kegyetlen bánásmód tilalmával. A végrehajtó szervek komolyan veszik a jogvédő szervezetek és a nemzetközi intézmények kritikáit, jobbításra irányuló javaslait, azokat nagyrészt beépítik a gyakorlatukba. A bv. szervek a szűkös lehetőségeik mellett is tisztességesen végzik a szolgálatukat, a végrehajtás szakmailag magas színvonalú, a reintegrációs célok elérésére is nagyrészt alkalmas. Eddig a fokozott biztonsági kockázatokkal kapcsolatos várakozásokkal, előrejelzésekkel kapcsolatos aggályok a büntetés-végrehajtási szervezet magas színvonalú munkájának köszönhetően eddig nem igazolódtak be, súlyos rendkívüli esemény (fogolyzandulás, szökés, súlyos támadás) nem történt. Ugyanakkor komoly aggályokra ad okot a TÉSZ-es elítéltek mentális állapotának a romlása, és az öngyilkosságok magas aránya. Ez feltétlen intézkedéseket követel, a büntetés-végrehajtásnak jelentősen növelnie kell az elítéltek mentális egészségének megőrzése végett tett intézkedései számát és minőségét. A végrehajtás tapasztalataiból az volt megállapítható, hogy az

nagyrészt kellően cizellált, az emberi jogi alapú garanciális elemeket általában megfelelő szinten tartalmazza és érvényre is juttatja. Az elítéltek mentális egészségmegőrzésének igénye, az ezzel kapcsolatos anomáliák azonban a végrehajtás módszertanának a javítását teszik indokolttá. Nem vitatható, hogy e szankció végrehajtása évtizedekre szóló jelentős terhet és komoly szakmai kihívást jelent a végrehajtó szervezet számára, a tanulási folyamat pedig még korántsem fejeződött be, hanem folyamatosan tart. Ezért nyilvánvaló, hogy a szakmai színvonal megtartása, a biztonsági követelmények teljesítése és a reintegrációs célok elérésében és az egészségmegőrzés terén a hatékonyság fokozása további jelentős anyagi és más erőforrást érintő ráfordításokat és a végrehajtási módszertan folyamatos fejlesztését igényli.

A jogvédő szervezetek aggályaira válaszul a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtására felvettem egy önálló végrehajtási fokozat bevezetésének lehetőségét, ismertettem ennek lehetséges előnyeit és hátrányait. Mindezt azzal, hogy egy új fokozat bevezetése véleményem szerint a jogvédő szervezetek végrehajtással kapcsolatos aggályait orvosolná, ezzel egyidejűleg azonban a végrehajtást merevebbé és szigorúbbá is tenné. Véleményem szerint nincs jogalkotási kényszer, új végrehajtási fokozat bevezetése nem feltétlenül indokolt, csak abban az esetben javasolt, ha elfogadjuk a jogvédőknek a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos, a végrehajtást érintő aggályait. Ezzel összefüggésben áttekintettem a szabadságvesztés-büntetés végrehajtási fokozataira vonatkozó korábbi szabályozást, azok tapasztalatait, illetve a különféle jogtörténetből ismert büntetés-végrehajtási rendszerek jellemzőit. Kiemeltem, hogy melyek azok az elemek, melyek azokból átvehetők lennének, mindezt összevettem a rugalmas rezsimszisztemmel, a besorolás-osztályozás kérdéseivel, a biztonsági szempontokkal. Kritikai megközelítéssel elemeztem az emberi jogvédő szervezetek végrehajtási szigorral, rezsimekkel kapcsolatos észrevételeit, javaslatait. A jogvédő szervezetek kritikájának a lényege az volt, hogy a legszigorúbb és legzártabb végrehajtási körülmények közé az elítélt egy állami rendvédelmi szerv döntése nyomán kerül, mely jelentősen fokozza az ítéletben szereplő büntetés súlyát és az elszennvedett joghátrányokat. Ez ellen szóló érv ugyanakkor, hogy az elítélt HSR, BSR, KBK körleten való elhelyezéséről a büntetés-végrehajtási szervezetnek határozatot kell hoznia, melyet visszatérően újra meg kell vizsgálnia. Döntése ellen pedig az elítélt bírósági felülvizsgálatot kérhet. Ez kizárja az esetleges visszaéléseket, a nem rendeltetésszerű joggyakorlást vagy indokolatlan szigort. Amennyiben elfogadjuk azt az érvelést, hogy ez a megoldás elégtelen emberi jogi szempontból, úgy létrehozható lenne egy, a jelenlegi fegyház fokozatnál szigorúbb és zártabb végrehajtási fokozat is a legsúlyosabb büntetések végrehajtására. Ez azonban merevvé, rugalmatlanná tenné a végrehajtást, lezárná, de legalábbis korlátozná a rezsimek átjárhatóságát, és bírói ítélettel hosszú időre konzerválná azt, hogy az elítélt milyen körülmények között tölti a büntetését. Véleményem szerint erre nincs szükség, ez túl súlyos ár lenne a várható előnyökhöz képest, de az elvi aggályokat bizonyosan orvosolná.

A társadalom védelmének elvével közvetlen összefüggésben van és az

egyik legvitatottabb kérdés, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésből milyen feltételek mellett és mennyi idő kitöltése után nyíljon meg, illetve, hogy egyáltalán minden esetben megnyíljon-e a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége. Jogfilozófiai és dogmatikai szempontból is vizsgáltam a kedvezményt, és összevettem az ítélet anyagi jogerőből eredő következményeivel, illetve követelményekkel, az ítélet integritásához fűződő társadalmi érdekekkel, a jogbiztonság szempontjaival. Részletesen bemutattam a feltételes szabadságra bocsátás elveit és szabályait, annak a törvény szigorától jelentősen eltérő, és sokszor erősen kifogásolható, nem ritkán megalapozatlan és sémákra épülő büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatát. Ezzel összefüggésben tehát kritikai megközelítéssel vizsgáltam a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatot. A feltételes szabadságra bocsátás intézményrendszerének részbeni átalakítására részletes javaslatot fogalmaztam meg, azzal, hogy a feltételes szabadságra bocsátás társadalmilag hasznos, a prevenciót nagymértékben szolgáló jogintézmény, a gyakorlata azonban kifogásolható. Az átalakításra tett javaslatok nagyrészt az életfogytig tartó szabadságvesztést töltőkre lennének irányadók, bevezetve a progresszív feltételes szabadságra bocsátás intézményét, ahol a kedvezmény feltételei függnének és egyre szigorodnának aszerint, hogy az elítélt milyen bűncselekmény miatt, milyen büntetést tölt és milyen előéleti adatokkal rendelkezik. Elemeztem, hogy szemben a jelenlegi bv. bírói gyakorlattal, a feltételes szabadságra bocsátásnál milyen feltételrendszert kellene már most is érvényesíteni, mit kellene részletesen vizsgálni jelenleg is a jogszabályból következően. Ehhez képest a gyakorlat jelenleg mire van figyelemmel, és az miért tekinthető nagyrészt leegyszerűsítettnek és kifogásolhatónak. Feltártam, hogy e kedvezményről való döntésnek miért és milyen jellegű nehézségei vannak. Ezzel kapcsolatban pszichológiai és szociológiai kutatások eredményeire is figyelemmel foglalkoztam az elítéltek személyiségével, a totális intézmények jellemzőivel, a fogvatartottak túlélési stratégiáival, a rendszer manipulálására irányuló törekvéseikkel, és ezeknek a büntetés-végrehajtási bírói eljárásra és a kedvezmény megszerzésére való hatásával.

A jelenlegi szabályozásból kiindulva megvizsgáltam, hogy mely elítélti csoportok és miért esnek ki a legjelentősebb kedvezményből. Megvizsgáltam, hogy ezen szabályok milyen társadalmi célokat szolgálnak, fenntartásuk vagy esetleg módosításuk milyen okból és mennyiben indokolt.

Közvetlen kapcsolat áll fenn az életfogytig tartó szabadságvesztés és a három csapás jogintézménye között. Emiatt önálló kutatás tárgya volt az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása az erőszakos többszörös visszaesőkkel szemben. E körben a nemzetközi tapasztalatokra különös figyelmet kellett fordítani, miután a három csapás intézménye külföldi eredetű. Mint ismert, az irányadó szabályok komoly alkotmányossági aggályokat is felvetettek, szorosan kapcsolódtak a tettbüntetőjog és a tettarányosság elvéből, a bírói függetlenségből, a szükségességarányosság elveiből levonható elvárásokhoz és kötelezettségekhez, illetve érintették az emberi jogokat is, különösen a személyi szabadsághoz, az emberi méltósághoz fűződő alanyi jogokat. De felmerült az a kérdés is, hogy nem diszkriminatív-e az

egyes elkövetői körök között való különbségtétel az előélet alapján. Ezzel összefüggésben több alkotmánybíróági határozat is született. Az Alkotmánybíróság a halmazati szabályok alapján meghatározott esetekben kötelező jelleggel, mérlegelés nélkül kiszabandó életfogytig tartó szabadságvesztés alaptörvény-ellenességét állapította meg, és e szabályokat visszamenőleges hatállyal megsemmisítette, egyben elrendelte az érintett és jogerősen lezárult büntetőeljárások felülvizsgálatát. Az alkotmánybíróági döntés az egyes eljárások felülbírálata mellett jogszabálymódosításhoz is vezetett. Arra a következtetésre jutottam, hogy a társadalom védelméhez nem feltétlenül van szükség három csapás jogszabályokra. Ez az intézmény egyfajta büntetőjogi szélsőség megnyilvánulásának is tekinthető. Arra az álláspontra helyezkedtem, hogy a visszaesés szigorúbb szankcionálása szükséges, de ez lehetséges a három csapás intézményének a sokszor már szélsőséges megoldási módjai nélkül is. Annak a meggyőződésemnek adtam hangot, miszerint a három csapás törvények szerte a világon a bíróságok munkájával szembeni elégedetlenség és bizalmatlanság éles bizonyítékai, a jogalkalmazói szigor hiányoló és éppen ezért szándékosan a bírói mérlegelési szabadságot csökkenteni igyekvő intézmények. Ezek sokszor a társadalmi érzülettel, a népharaggal, és annak levezetésével vannak összefüggésben. Ugyanakkor arra a következtetésre is jutottam, hogy a jogalkalmazóknak nagyobb súllyal kell figyelembe venniük, hogy nemcsak a jogszabály betűjét, hanem a szellemiségét is érvényesíteniük kell. Ennek megfelelően rögzítettem, hogy szigorú jogszabályoknak nem lehet elnéző, enyhe, megengedő a gyakorlata, mert az a jogszabály céljaival és a jogalkotó akaratával való tudatos szembehelyezkedés, és a jogalkalmazás helyett a jogalkotás feladatának az átvétele.

A nemzetközi gyakorlat kutatása során lényegi szempont volt, hogy a nemzetközi példák feltárása nem pusztán a disszertáció érdekesebbé vagy színesebbé tételét szolgálja, hanem kifejezetten pragmatikus megközelítéssel azt vizsgálja, hogy milyen, hazánkban is hasznosítható, átvételre alkalmas, jól működő gyakorlatok észlelhetők. Ezzel összefüggésben fontos volt a hiányos, hibás, téves joggyakorlat bemutatása is, aminek a célja annak rögzítése volt, hogy milyen fajtájú, típusú külföldi megoldások átvételének a mellőzésére van szükség. Azaz cél volt a külföldi negatív példákból való tapasztalatszerzés is. Mindebből az következik, hogy a nemzetközi gyakorlat részbeni bemutatását a haszonelvűség hatotta át, a nemzetközi példák bemutatása azzal a szándékkal történt, hogy feltárásra kerüljön, milyen pozitív és negatív tapasztalatokat, példákat lehet azokból kimutatni. Emiatt a nemzetközi fejezetben arra törekedtem, hogy elsősorban jogállami megoldásokat ismertessek, hiszen jogállamnak nem nevezhető országok életfogytiglannal kapcsolatos megoldásainak az ismertetése öncélú lett volna. Ezért a jogállamnak nem tekinthető, vagy jelentős mértékben eltérő kultúrájú, adott esetben földrajzilag is messze lévő, illetve a nemzetközi közéletben szereppel nemigen bíró országok gyakorlatának bemutatása általában nem volt indokolt, ezért azt legtöbbször mellőztem. Ugyanakkor részletesen foglalkoztam például az Amerikai Egyesült Államok életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó szövetségi és tagállami szabályozásával, büntetés-kiszabási és büntetés-végrehajtási gyakorlatával, a TЭСZ-szel, illetve a

feltételes szabadságra bocsátás kérdéseivel. Erre azért volt szükség, mert az USA az életfogytig és egyben a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés hazájának tekinthető, ahol e büntetés népszerűsége töretlen, sőt egyre gyakrabban kiszabott büntetés. Így ott rengeteg, Európában is hasznosítható tapasztalat és ismeretanyag keletkezett e szankciót illetően. Ugyanakkor mind dogmatikai, mind filozófiai, mind gyakorlati alapon az egymással szöges ellentétben álló jogi irányzatok és iskolák részéről is számos kritika érte ezt a büntetést az USA-ban, melyek bemutatása és elemzése, a következtetések levonása is alapvetően fontos volt. Vizsgáltam az amerikai megoldással teljes ellentétben álló kanadai gyakorlatot, annak cizellált szabályozását és gazdagnak nevezhető végrehajtási szabályozását, tapasztalatait, különösen a fejlett és hatékony utógondozási rendszerét. Ezekből számos elem hazánkban is eredményesen átvehető lenne. További angolszász jogi megoldások és joggyakorlat is ismertetésre került (Egyesült Királyság, Ausztrália), illetve tárgyaltam a középútas (például: Németország, Ausztria) és az enyhe szabályozást követő európai országok (így a skandináv államok) gyakorlatát, illetve kuriózum jelleggel egyes ázsiai országok megoldásait (úgy mint a Kaukázus országai). Röviden a világ legkülönfélébb helyein ismert szabályozás is bemutatásra került, a teljesség igénye nélkül.

Részletesen foglalkoztam viszont egyes jogállamok speciális és az életfogytig tartó szabadságvesztést kiegészítő, vagy azzal néha konkuráló jogintézményeivel, amelyeknek közös jellemzője, hogy a társadalom védelme érdekében áttörve a tetterányosság elvét is, nem a tetterre, hanem alapvetően az elkövető egyéni veszélyességére koncentrálnak, és biztonsági jellegű intézkedések, melyek általában a büntetés kitöltését követik (lásd: a német biztonsági őrizet).

Megkülönböztetett figyelmet érdemelt a számos jogrendszerben élő kvázi életfogytiglan, más néven virtuális, vagy de facto életfogytiglan. Ez olyan, határozott ideig tartó szabadságvesztést jelent, melynek extrém hosszú tartama lényegében az életfogytig tartó szabadságvesztéssel konkurál. Egyes országokban ez az életfogytig tartó szabadságvesztés mellett (például: USA), vagy ahelyett szabható ki (jelesül Portugália, Spanyolország, Brazília, Horvátország, Szerbia stb.). A kvázi vagy virtuális életfogytig tartó szabadságvesztéssel összefüggésben a dolgozat kritikai észrevételeket is tartalmaz, miután az számos okból kifogásolható szabályozásnak tekinthető. A nemzetközi kutatások eredményei azt is mutatják, hogy egyes országokban lényegében csak elvileg vagy csak elnevezésében létezik életfogytig tartó szabadságvesztés, mert e büntetés szabályozása olyan, mely tartalmilag kiüresíti és komolytalanná teszi ezt a szankciót. Ezekre az országokra jellemző, hogy e büntetésből irreálisan rövid tartam kitöltése után, ugyan nem alanyi jogon, de mégis könnyen teljesíthető feltételek mellett szinte automatikusan lehet szabadulni, azaz a büntetés elveszítette az alapvető vonásait.

Behatóan foglalkoztam a nemzetközi intézmények és bíróságok életfogytig tartó szabadságvesztést érintő szabályozásával, egyezményekkel, illetve e szervek esetjogával, javaslataival. Így a kutatás tárgyai voltak a Nemzetközi Büntetőbíróság, az ENSZ, az EJEB, az Európa Tanács, a CPT témához köthető dokumentumai,

elvárásai, és azok belső jogra gyakorolt hatásai, illetve ezek kritikai elemzése is. A nemzetközi jogirodalomban számos, a TÉSZ-t, illetve a klasszikusnak nevezett, azaz a szabadulás esélyét normál módon biztosító (például a feltételes szabadságra bocsátás intézményét ismerő), az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos különféle elemzések kiértékelését is elvégeztem. Igyekeztem rámutatni az azokban adott esetben fennálló inkohereenciára.

A hazai és a nemzetközi szabályozási módok alapján a jobb érthetőség kedvéért elvégeztem e szankció általános rendszerezését, osztályozását, különféle szempontok alapján felállítottam a különféle jogrendszerekben ismert típusait és altípusait.

Nem utolsó sorban e büntetés hazai szabályozásához, gyakorlatához, ezek fejlesztése céljából különféle javaslatokat és észrevételeket tettem. Ezek az életfogytig tartó szabadságvesztés anyagi jogi és végrehajtási jogi szabályozását, olykor a bírói gyakorlatot, adott esetben az egyetemi oktatást, illetve a jogtudományt érintik és hozzájárulhatnak e büntetéssel kapcsolatos társadalmi meggyőződés és elvárások alakulásához, jogszemléletéhez és a társadalmi jogtudat formálásához is. A javaslatok egy része a jogalkotónak szól, és jogszabály-módosítással teljesíthető is lenne. Más javaslatok címzettje a jogalkalmazó, vagy éppen a jogtudomány képviselői, a jogászképzésbe résztvevő oktatók, egyes esetekben a média, vagy maga a közösség, a társadalom. Értelemszerűen ezen utóbbi javaslatok érvényre juttatása lenne a legnehezebb és leghosszabb idő alatt elérhető.

A büntetés jellegére és kivételességére figyelemmel javasoltam a szigorú szabályozás fenntartását, egyes kirívó esetekre a szigorítását is. Továbbá helyeselttem ezzel kapcsolatban a szigorú és nagyrészt következetes bírói gyakorlatot, annak fenntartását, a kisebb ellentmondások felszámolásának igényét is megfogalmazva. Ugyanakkor hangsúlyoztam e rendkívüli büntetésre irányadó szabályok stabilitása megteremtésének szükségességét, a jogalkotó hitelének és a jogbiztonságnak a megőrzése végett. E büntetésből a kötelezően kitöltendő tartamra egy átlagos esetekre javasolt típusstartam bevezetését, e szankcióval való büntethetőség életkori leszállítását. Javasoltam a TÉSZ és a kötelező kegyelmi eljárás szabályainak módosítását, hogy ezzel az intézmény valóban megfeleljen a Római Egyezménynek. Hangsúlyt kapott az aránytalanság tilalma a büntetőjogi szankciórendszer kialakításában, továbbá a szankciók rendszerszemléletű megközelítésének a fontossága, az ad hoc jellegű módosítások, a rendszer egységét megbontó beavatkozások mellőzése, az arányosság és a koherencia megteremtése a büntetőjogi jogkövetkezmények körében. A tetterányosság elvének fokozottabb érvényre juttatására is javaslatot tettem, ahogy arra is, miszerint a társadalom védelmének elvére is nagyobb hangsúlyt kellene helyezni. Ezzel összefüggésben egyes, külföldön bevált jogintézmények (lásd: biztonsági őrizet) átvételét is megfontolandónak találtam a társadalom védelme érdekében, ugyanakkor fel nem adva a tettebüntetőjog elvének az elsődlegességét.

Egyes javaslatok kifejezetten a büntetés végrehajtására vonatkoznak, úgymint az elítéltek elkülönítésére, esetleg önálló fokozat bevezetésére, az első

alkalommal elítéltek fokozottabb védelmére, a fogvatartotti szubkultúrák felszámolásának szükségességére, a nevelés, képzés, reintegrációs törekvések erősítésére, az elítéltek mentális egészségének megőrzésére irányuló tevékenységek hatékonyságának fokozására, a sértetti jogok büntetés-végrehajtási jogban való növelésére. Javasolt a feltételes szabadságra bocsátás intézményének progresszívvé tétele, és részbeni szigorítása, részben jóval cizelláltabbá tétele. Ennek érdekében indokolt olykor a sommás bírói gyakorlat precízebb szabályozással való átalakítása, hatékonyságának növelése például kreditrendszer bevezetésével. Ezzel összefüggésben rámutattam arra, hogy fel kell számolni a jutalmazás-fenyítésben megnyilvánuló intézeti partikularitást, az eltérő gyakorlatokat. Felvettem, hogy a különféle technikai vívmányokat használni lehetne a feltételes szabadságra helyezettek esetében is, az elítéltek fokozottabb és hatékonyabb kontrollja érdekében például testen rögzíthető, mozgáskövető elektronikai eszközzel, különösen a bűnisméltés veszélyének csökkentése és a feltételes szabadságra bocsátásból eredő kockázatok mérséklése végett.

IV. Rész: A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke

Polgár András: A büntetés-végrehajtási fokozatok felülvizsgálata a feltűnően durva, kegyetlen, vagy több embert érintő bűncselekményt elkövetők tekintetében. Büntetőjogi Tanulmányok XIV., 2013. Kiadta az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém.

Polgár András: A feltételes szabadságra bocsátás eljárásjogi kérdései, és a jogintézmény fejlesztésének irányai. Börtönügyi Szemle 2014. évi 3. szám

Polgár András: A magányos elkövető – a XXI. századi terrorelhárítás új kihívása - 2013. A TEK TT és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem gondozásában lévő, országos tanulmányi versenyen II. Helyezést elért belső publikáció.

Polgár András: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés jogintézménye, jellege, sajátosságai, végrehajtása. Büntetőjogi Tanulmányok XI. kötet, 2010. Kiadta az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém

Polgár András: A szabadságvesztés-büntetés és a magyar börtönügy története – a kezdetektől napjainkig – PPKE JÁK Könyvtárának gondozásában lévő kézirat, szakdolgozat. Budapest 2005

Polgár András: Az életfogytig tartó szabadságvesztés külföldi gyakorlata. Következtetések nemzetközi tapasztalatok alapján. Büntetőjogi Tanulmányok XVII. 2016. Szerk.: Jungi Eszter, Kiadta az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém.

Polgár András: A veszélyes fogvatartottak kezelése, jogi helyzetük sajátossága. A Legfőbb Ügyészség Könyvtárának gondozásában lévő kézirat, 2005

Polgár András: Batta újjászületése – az extrém bűncselekményekkel szembeni védekezés lehetőségei a 90-es években és a tapasztalatok egy jogeset elemzése alapján. Büntetőjogi Tanulmányok XV. kötet, 2014. Szerk: Jungi Eszter. Kiadta az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém

Polgár András: Egy szankció védelmében. Bűnügyi Szemle 2009/4.

Polgár András: Gondolatok a feltételes szabadságra bocsátásról. Börtönügyi Szemle 2014. évi 2. szám 2014. június, Budapest.

Polgár András: Harcos vagy bűnöző? Egy kísérlet a terrorista jogállásának meghatározására. Terror & Elhárítás (TEK TT) Folyóirat, 2014. július, Budapest.

Polgár András: Lemondás a tárgyalásról, lemondás a társadalom védelméről? Belügyi Szemle 61. évfolyam, 2013/5. szám 65-78. oldal

Polgár András: Mi lesz Veled, TÉSZ? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése – érvek, ellenérvek. Büntetőjogi Tanulmányok XVI. kötet, 2015. Kiadta az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém

Polgár András: Volt egyszer egy büntetés? A kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján. Börtönügyi Szemle, 2015. évi 2. szám 23-34. oldal.

Közlés előtt álló publikáció:

Polgár András: A közösség jogaiért.

Polgár András: Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a három csapás.

The regulation, practise and the execution of the actual life time prison sentence
Doctorate Study Thesis

Part 1.: Short summary of the planned research.

As the theme of my doctorate dissertation I have chosen one of the most interesting and maybe the most important area, the actual life time prison sentence. This punishment is the foundation of defence against violent crime. This punishment, I have analysed starting from the legal regulations through the punishment practise of judges to as far as the execution of the punishment. It touches on numerous law enforcement, law, constitutional and international law, law sociology, criminology, law theory, law philosophy, law history and law enforcement professional methods questions as well. So I am trying to handle the theme complex.

The question of when the imposition of the actual life prison sentence is well-founded in the judicial practise deserves separate analysis.

I have thoroughly examined the arguments in favour of and against this punishment, being in favour of the necessity of the actual life prison sentence, life prison sentence as well as in general of strict criminal law. The method of the execution of the strictest punishment and its human rights and security aspects were the objects of a separate analysis. There was a questions of how can such a strict sanction be carried out within constitutional frames, humanely and securely.

I have tried to explore what kinds of law philosophical, ideological tendencies and rural in theory and practise, and these in what way influence the world of law.

The exploration of international practise was among the objectives.

It was a basis expectation that this dissertation shall work out all the relevant questions widely and thoroughly.

Part 2: The carried out analyses, the methods of processing

During the research it was a basic principle that the dissertation cannot be just descriptive, meaning just putting down the experience in writing, presenting.

In processing the data my greatest help was all the national and international bibliography. Firstly I had to place emphasis on the critical arguments against actual life time prison sentence, since the European and national bibliography for this form of punishment and the refutation of opposing arguments is rather marginal and rare.

An important point of view of the research was the European Court of Human Rights, some documents prepared by the Association of United Nations, the recommendations of the European Council, also the processing of the arguments worked out by the different human rights associations and the association for the prevention of torture, cruel or humiliating treatment or prevention of violence by the European Association.

During the research work I have made it a basic requirement for myself to use a wide variety of authentic sources.

A critical approach was an important methodic principle in preparing the dissertation.

Part 3: A short summary of the scientific results, the use of these and the possibilities

of use.

I have worked out the questions of life time prison sentence in a chronological and at the same time logical order. From historic view point the history and historical development of prison sentence and especially life time prison sentence was diversely presented. It can be stated that life time imprisonment has always been an exceptional punishment.

This punishment has lost its grammatical meaning but has always been the heaviest form of punishment. History shows us that there is need for this punishment. For and against arguments were both presented in connection with life time imprisonment regarding professional, ethical, philosophical or personal values.

I have come to the conclusion that approaching this punishment ideologically or philosophically is usually unreasonably selfish, many times it places the perpetrator into the centre of the punishment organization, meanwhile it de-emphasizes the social interests and view points.

I have analyzed what kinds of criticism and constitutionally based judgements have touched life time imprisonment since the change of regime. I have tried to confute the firstly human rights based arguments brought up against this punishment, and to reason for the fact that there is crucial need for this type of punishment.

I have thoroughly analyzed the principles of the decision in the former case of László Magyar vs Hungary at the European Court of Human Rights. I suggest the reform and fine-tuning of the institution. I have analysed what kind of after-life the László Magyar case had in Hungary, what kinds of inner legal effects it had.

In the chapter about the judge practise of life time imprisonment the thorough analysis of this punishment's judge practise was a very important issue. The base of this was the individual legal cases as well as the orientations of court in general. I have appointed that in my opinion what types of flaws, mistakes have risen during the practise of this punishment. I have shown how the judge practises are the same and how these differ in this area.

The execution of life time imprisonment requires special attention. I have separately dealt with the special execution sites, station houses (BSR, HSR, KBK) and with how and in what way can especially reintegration as an aim be realized, and also the principle of gradation and normalization. In this chapter great emphasis was placed on the suggestions of legal aid organizations and international institutions. Based on the experiences the execution of this punishment is suitable for the principals of humanitarian executions. Serious unexpected events did not take place, but at the same time there is need to worry about the high rate of suicides. This needs provision surely.

One of the most controversial questions is along what terms and after how long of a time if any should there be possibility of parole release. I have thoroughly shown the principles and rules of parole as well as the judicial practise of execution. I have made a detailed suggestion for reorganization of some parts of the institutional organization of parole introducing the institution of progressive parole. The imposition of life time imprisonment in the case of multiple regressive violent

perpetrators was the object of a separate research. I have come to the conclusion that for the sake of protection of the society there is no necessary need for the triple tribulation law. This institution can be seen as an inordinate criminal manifestation.

During the research of the international practise it was an important point of view to examine with an extreme pragmatism approach what kinds of useful, able to be taken over, well working practises are perceived.

Vital so called life imprisonment, or also called virtual or de facto life imprisonment deserves marked attention in numerous judicial systems. This is such a long time laden imprisonment, the extreme length of which theoretically concurs with life time imprisonment. International researches have shown that in some countries life time imprisonment exist only theoretically or is just named. I have dealt with rulings, treaties, recommendations touching life time imprisonment in international institutions and courts.

Based on the national and international ruling methods in order to have better understanding I have prepared the general systematizing and grading, I have set the known types and sub types. Not last I have made separate recommendations and observations in order to be used for improving the national ruling and practise. Some parts of the recommendations is for the law makers, other recommendations are for the law imposers or for the representatives of law, in some cases for the media, community or society.

Part 4.: Registry of publications prepared in this topic

András Polgár: The review of the levels of punishment enforcement from the perpetrator's view in the cases of obviously violent, cruel or affecting more people. Criminal law Studies XIV., 2013 published by the Veszprém Area Association of the Academy Of Hungarian Science, Veszprém

András Polgár: Questions of Laws of Proceeding of parole, and the directions of law institutions developments. Büntetőügyi Szemle Year 2014. issue 3.

András Polgár: The lonely perpetrator – the new challenge of the XXI. Century terror prevention – 2013. In the care of Terror Prevention Centre and University of National Civil Service, country wide scientific competition, the publication received II place.

András Polgár: The judicial institution, traits, specifications and execution of life time imprisonment. Criminal law studies volume XI., 2010. Published by the Veszprém Area Association of the Academy Of Hungarian Science, Veszprém

András Polgár: History of life time imprisonment and Hungarian jail case from beginning to present days – in the care of the library of PPKE JÁK, diploma work, Budapest 2005

András Polgár: International practise of life time imprisonment. Conclusions based upon international experiences. Criminal law studies XVII. 2016 Edited by: Eszter Jungi, published by Veszprém Area Association of the Academy Of Hungarian Science, Veszprém

András Polgár: Handling dangerous restrained persons, the particularity of their judicial position script in the care of the Highest Prosecutor's office Library, 2005

András Polgár: The rebirth of Batta – the protection possibilities against extreme

crime in the 90s, and the experiences based on a case. Criminal law studies volume XV, 2014. Edited by: Eszter Jungi. Published by Veszprém Area Association of the Academy Of Hungarian Science, Veszprém.

András Polgár: In defence of a sanction. Bűnügyi Szemle 2009/4

András Polgár: Thoughts about parole. Börtönügyi Szemle year 2014 issue 2 2014. June Budapest

András Polgár: Fighter or criminal? An attempt to stipulate terrorist judicial state. Terror and prevention (TEK TT) magazine, 2014 July, Budapest

András Polgár: Waiver the hearing, waiver the protection of society? Belügyi Szemle 61. year 2013/5 issue pages 65-78.

András Polgár: What about Your life time imprisonment? Summing life time imprisonment from the point of human rights – for and against. Criminal Law Studies volume XVI, 2015. Published by the Veszprém Area Association of the Academy Of Hungarian Science, Veszprém

András Polgár: Once upon was there a punishment? The rules of mandatory proceedings of petition for clemency based on the Strasbourg decision. Büntetőügyi Szemle, year 2015, issue 2 pages 23-34.

Publications prior to statement:

András Polgár: For the rights of community

András Polgár: Life time imprisonment and the triple strike